

שיעור חמישי

גדר דין מומחין

רבי אבהו פירש את דברי המשנה שמדובר בה על דין גזילות וחבלות בלבד, והחידוש במשנה שדווקא גזילות וחבלות צריך בהם מומחין אבל הודאות והלוואות לא. ומבררת הגמ' (ב"ב - ג"ע"א):

מאי קסבר? אי קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן - ליבעי נמי מומחין, ואי קסבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן - שלשה למה לי? - לעולם קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן, ובדין הוא דליבעי נמי מומחין, והאי דלא בעינן מומחין - משום דרבי חנינא, דאמר רבי חנינא: דבר תורה, אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה, שנאמר "משפט אחד יהיה לכם". ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה - כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין.

רב אחא בריה דרב איקא חולק על רבי אבהו וסובר שמדאורייתא חד כשר, דכתיב "בצדק תשפוט עמיתך", וחכמים הצריכו שלושה כדי שלא יבוא אחד דלא גמיר לדון:

רב אחא בריה דרב איקא אמר: מדאורייתא חד נמי כשר, שנאמר בצדק תשפוט עמיתך, אלא משום יושבי קרנות. אטו בתלתא מי לא הוו יושבי קרנות? - אי אפשר דלית בהו חד דגמיר.

בפשטות, פוסק הרמב"ם כרב אחא שאחד יכול לדון דיני הודאות והלוואות (סנהדרין פ"ב ה"י):

אף על פי שאין בית דין פחות משלושה מותר לאחד לדון מן התורה שנאמר בצדק תשפוט עמיתך ומדברי סופרים עד שיהיו שלושה, ושנים שדנו אין דיניהן דין.

הר"ן בסוגיין (ג"ע"א, ד"ה מדאורייתא) מבאר בדעת רב אחא שמה שאחד כשר לדון מן התורה היינו בין אם הוא הדיוט ובין אם הוא מומחה, רק שצריך להיות 'גמיר', ודייק כך מזה שלא נאמר בפסוק "אלהים", וסיים - "וכן כתב הרמב"ן ז"ל והרמב"ם ז"ל". כנראה שלמד כן מכך שהרמב"ם לא פירש בהלכה הנ"ל שצריך מומחה וכדו', משמע שכל אחד יכול לדון ביחיד מדאו'.

וכן כתב המאירי בסוגייתנו להדיא בהבנת הרמב"ם.

הקצות (ריש סימן ג) נקט כראשונים אלו בהבנת הרמב"ן, וכן פסק להלכה שמן התורה סגי באחד הדיוט, ודלא כתומים שכתב דלא כן, ונרחיב בשיטתם בהמשך.

גם מדברי הרמב"ם בספר המצוות (עשה קעז) משמע כן להדיא:

ובו גם כן שכל איש מצווה לדון דין תורה כשיהיה יודע בו ושישבית הריב שבין הבעלי דינים. ובביאור אמרו אחד דן את חברו דבר תורה שנאמר בצדק תשפוט עמיתך.

ומעתה, יש לשאול על פסק הרמב"ם ממהלך הגמ', שממנה מובן להדיא דלמ"ד עירוב פרשיות כתוב כאן - בענין מומחין מדאו'. והנה מצאנו שגילה הרמב"ם את דעתו לענין עירוב פרשיות (שכירות פ"ב ה"ח):

אחד המפקיד או המשאיל או המשכיר את חברו בעדים או שלא בעדים דין אחד יש להן כיון שהודה זה מפני עצמו ששמר לו או ששאל ממנו הרי זה נשבע שבועת השומרין שאין אומרים מיגו לפוטרו משבועה אלא לפוטרו מלשלם, אפילו היה הדבר השאול או המופקד או המושכר שוה פרוטה הרי זה השומר נשבע עליו ואין אחד מן השומרים צריך להודייה במקצת.

הרמב"ם פוסק ששומרין אין צריכים הודאה במקצת, ואם כן מוכח שעירוב פרשיות שנו, שאז הפסוק 'כי הוא זה' האומר שצריך הודאה במקצת מתייחס להלוואות ולא לשומרין, וזוהי דעת הרמב"ם.

וא"כ דבריו לכאורה סתרי אהדדי - כיצד יכול הרמב"ם לומר שיחיד כשר לדון מדאו' גם אם אינו סמוך (מומחה)? בשלמא לענין מנין הדיינים אפשר לומר שאע"פ שיש עירוב פרשיות וליבעי שלושה, מ"מ באה תורה וגילתה 'בצדק תשפט' דסגי באחד. אלא לענין מומחין הרי מצד עירוב פרשיות מוכרח לכאורה שאותו אחד יהא מומחה.

התוס' (ב ע"ב, ד"ה דברי) בסו"ד שואלים, מדוע למ"ד עירוב פרשיות צריך לכתוב 'מומחין' בממונות - מדוע שלא נלמד שבממונות צריך מומחין מנפשות בקרא ד'משפט אחד יהיה לכם' שמלמד כבר מנפשות לממונות לדרו"ח כמבואר בגמ'?

ותירצו, שאולי א"א ללמוד ענין מומחין מנפשות לממונות בגלל שלענין הדיינים יש שינוי בין נפשות לממונות, שכאן צריך כ"ג וכאן די בג', לכן גם לענין מומחין א"א ללמוד אחד מהשני. ולאחר מכן נשאר בצ"ע מדוע לא למדנו ממונות מנפשות לכל ענין, וישנם הרבה הבדלים ביניהם.

וצריך לבאר את דבריהם: הלא לענין דרו"ח קיי"ל דילפינן מנפשות לממונות לכ"ע ואע"פ שמנין הדיינין שונה בזה מזה, ומדוע שלענין מומחין לא נוכל ללמוד מאותו פסוק?

ננסה ליישב שאלה זו ע"י משל. כאשר חפצים לחנך ילד מקטנות מכניסים אותו למסגרת מסוימת שבה יש סדר יום הכולל שיעורים וכו', בנוסף לזה יש ענישה וביקורת על מעשים לא טובים, וכן יש אנשים שתפקידם לחנך את הילד. והנה, האדם שתפקידו לחנך רמת ידיעותיו והשכלתו משתנה ועולה ע"פ גילו של החניך. בגן די בגנת, בישיבה צריך רב שיש לו נסיון בתחום, ובמוסד אקדמאי כזה או אחר נזקקים לאדם עם תואר אקדמאי וכיו"ב. כלומר, א"א לעשות משפט אחד לכולם, חינוך זהה לכל הגילאים ולכל השלבים, אלא ע"פ הדבר שאליו אנו רוצים לחנך כך צריך להביא עבורו את האדם המתאים.

ובמשל, כאשר אנו רוצים להגיע לפסיקת דין ומשפט אמת, יש דברים שבהם אין שינוי בכל מצב שהוא, כגון קבלת עדות, דיון בב"ד, הכרעת הדיינים ודרישה וחקירה - לולי דברים אלו המשפט יצא מעוות ולא אמיתי. אמנם, לענין דברים אחרים ודאי שיש לחלק ולבחון מהו המשפט העומד לפנינו: אין לומר שכמו שבממונות מספיק שלושה דיינים כך גם בנפשות די בשלושה, או כמו שבממונות כל אחד יכול ללמד זכות וחובה כך גם בנפשות, אלא יש דינים נפרדים לזה ולזה.

אם כנים אנחנו, נוכל לבאר את דברי התוס'. כאשר מדברים לענין מומחין אומרים תוס' א"א ללמוד מנפשות לממונות כי אולי רק בנפשות צריך מומחין כי שם זה דין חמור, והראיה ששם יש כ"ג דיינים, משא"כ בממונות אולי די בהדיוטות שהרי שם מספיקים אפילו שלושה, היינו שזה דין יותר קל, ולכן תלו תוס' מומחין במנין הדיינין.

ומסקנת תוס' היא שהפסוק "משפט אחד" לא בא להשוות ממונות לנפשות לכל דבר, אלא רק לדברים שהם חלק מסדרי המשפט.

וכ"מ להדיא מדברי התוס' רא"ש (ג ע"א, ד"ה שנאמר) שביאר את הלימוד של משפט אחד למסקנה שעוסק רק בסדרי הדין והמשפט ולא בגדרי הדיינין:

ותימה, אכתי לענין מומחין מיהא נילף דיני ממונות מדיני נפשות כמו לענין דרישה וחקירה, ומדקאמר לעולם קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן משמע הא לאו הכי ניחא דלא בעינן מומחין. וי"ל, מדכתיב מומחין בגזלות וחבלות ש"מ דלגבי

הכי לא ילפינן דיני ממונות מדיני נפשות. ועי"ל דמשפט אחד לענין הדין הוא דכתיב ולא לענין הדיינין.

וכן כתב הר"ן (בחידושים, ב ע"ב ד"ה וברין), שענין התמחות הדיינין תלוי בחומר המשפט - אם הוא דין ממון או נפשות, משא"כ לגבי דרישה וחקירה שזה חלק מסדרי הדין שאותם לומדים ממשפט אחד.

לאור כל הנ"ל, ניתן ליישב את הסתירה שהעלינו בדברי הרמב"ם. מה שכתב הרמב"ם שמותר לאחד לדון מן התורה אין זה אומר שאותו אחד מוגדר ב"ד, שהרי הוא רק אחד ואין ב"ד פחות משלושה, וא"כ א"א לשאול לדעת הרמב"ם מדוע אותו אחד לא צריך להיות מומחה, כי כל גדר מומחה שנצרך הוא רק בב"ד, שנאמר ג' פעמים אלהים, אבל באחד שדן שכשר לדון מדין 'בצדק תשפוט עמיתך' הוא לא דן בתורת ב"ד אלא בתורת יחיד.

בתוס' (ד"ה ליבעי) שאלו, מדוע צריך למעט הדיוטות מדכתיב אלהים, הלא יש לימוד אחר (שהובא בגיטין פח ע"ב) שמזה שנאמר 'לפניהם' לומדים 'לא לפני הדיוטות'. וא"כ מדוע צריך את שני הלימודים?

ותירצו, שהפסוק "לפניהם" מתייחס לאלהים, לדיינים, היינו: אלה המשפטים אשר תשים לפני אותם אלהים.

ויש לשאול - אכתי למה צריך לכתוב את זה, הלא זו מילה מיותרת שלא נצרכת לנו ללמוד מומחין?

כך שואל הרשב"א בגיטין (שם), ומיישב שאם לא היה כתוב 'לפניהם' היינו אומרים שצריך מומחין רק בהודאות והלוואות או בגו"ח שבהם מדובר בפרשיית שומרין (למ"ד עירוב פרשיות), ומהיכי תיתי גם בשאר דברים כגון כפיית גט שצריך מומחין - אולי בשאר משפטים שבתורה אפשר אפילו הדיוטות? לכן נאמר "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" - כל המשפטים צריכים להיות לפני אותם אלהים - מומחין.

ורש"י פירש שלפניהם' מתייחס לשבעים זקנים שעלו עם משה להר, והסיבה שצריך את שני הלימודים כי 'אלהים' נצרך ללמד שהדין עצמו צריך להיות במומחין, ו'לפניהם' בא ללמד שגם כפיית הדין ויישומו צריך להיות במומחין.

אלא שעדיין יש לשאול, גם לאחר שנאמר 'לפניהם' ללמד שבכל דינים שבתורה צריך מומחין, מנין לנו שבכפיית גט צריך שלושה? הלא דבר זה לא נלמד מהלימוד הנ"ל?

אלא שלדברינו מיושב היטב - כיון שגילתה תורה שצריך מומחין בכפיית גט בהכרח צריך ב"ד, שהרי באחד שדן אינו צריך להיות מומחה כי אין זה ב"ד, היינו שמומחין זה דבר שנאמר רק בשם ב"ד, והרי אין ב"ד פחות משלושה, ולכן ודאי שצריך שלושה בכל דבר שבו צריך מומחין.¹

***

ישנן הוכחות נוספות לכך שהרמב"ם סובר שדי באחד אפילו אם אינו מומחה. הרמב"ם (הל' סנהדרין פ"ד ה"א) כותב שמן התורה צריכים שלשת הדיינים להיות סמוכים כל אחד איש מפי איש, ומדוע לא כתב הרמב"ם שגם בדיין יחידי צריך להיות סמוך, הלא אם לדבריו זה עיקר הדין היה לו לפרש כך, ומכך שלא פירש לכאורה ראייה שיכול להיות אפילו הדיוט.²

וכ"מ מהרמב"ם במק"א (שם פ"ב ה"א) ששם לאחר שכתב שמותר לאחד לדון מן התורה שנאמר בצדק תשפוט ורק מדברי סופרים צריך שלושה, כתב שאם היה יחיד מומחה לרבים או שנטל רשות מב"ד יכול לדון אף יחידי גם בזמן הזה. משמע א"כ להדיא שאותו אחד שמדין תורה כשר לדון הוא אינו מומחה, ועליו תקנו שצריך שלושה, ואם הוא מומחה יכול אפילו לאחר תקנת חכמים לדון יחידי. א"כ עינינו תחזינה מישרים בדברי הרמב"ם שמדאורייתא אחד כשר לדון אף אם אינו מומחה, ודלא כדעת התומים שהובאה לעיל דמדאו' בעינן חד מומחה.

ובאמת בעיקר דבריו יש תימה, דאם מדין תורה בעינן חד סמוך ומומחה, מה הטעם לתקן שלושה משום יושבי קרנות - הלא אין מקום לחשוש לזה כיון שאותו אחד צריך להיות דווקא סמוך והחשש הזה רחוק.

וא"כ, זקוקים אנו לביאור הנ"ל בדברי הרמב"ם, שאע"פ שאנו סבורים שיש עירוב פרשיות וצריך ב"ד סמוכין ומומחין גם בהודאות והלוואות, היינו דווקא בדין המתקיים בפני ב"ד, אבל אדם יחיד שדן לבדו אינו מוגדר ב"ד וממילא אצלו אין צורך שיהיה סמוך כפי שנתבאר.

¹ אמנם עדיין צ"ב מנין לו לרמב"ם יסוד זה שאחד שדן לא נקרא ב"ד, אולי נאמר ש'לפניהם' מלמד שיש אחד מומחה שלא נקרא ב"ד.

² וע"ע ברמב"ם (שם פ"ה ה"ח) שכתב שהודאה בפני אחד אינה נחשבת הודאה, ומדויק מדבריו ג"כ שאינו צריך להיות מומחה וסמוך, ע"ש.

הרשב"א ביבמות (מו ע"ב) שואל על דברי הגמ' שגר צריך שלושה, מדוע לא צריך שאותם שלושה יהיו מומחין, הלא אם לומדים שצריך שלושה ד'משפט כתיב ביה', צריך שיהיו מומחין כמו במשפט, וא"כ בימינו א"א לקבל גרים, דאינו מומחין, וזה תימה.

ויישוב, שמה שלמדו מ'משפט' לגר היינו שצריך שלושה אבל לא למדנו דין מומחין ממשפט לגר. ועוד תירץ, שמכך שנאמר 'לדורותיכם' גבי גר, איגלאי מילתא שיכולים לקבל גרים גם בדורינו כשאין סמוכין, וא"כ התורה גילתה להדיא שיכול להיות קבלת גר גם בשלושה שאינם מומחין.

נפק"מ בין שני תירוצי הרשב"א, שלפי התירוץ הראשון הסובר שאפשר ללמוד מ'משפט' רק דין שלושה ולא דין מומחין, כלומר שגם במקום שאפשר שיהיו מומחין כמו בזמן שהיו סמוכין - לא צריך שיהיו סמוכין ומומחין כי לא נאמר בשום מקום שבגר צריך סמוכין. אבל לפי התירוץ השני אנו אומרים שבאמת מעיקרא דינא בעינן מומחין אלא שגילתה תורה שגם בימינו יש קבלת גר ובימינו אין מומחין, אבל בזמן שיש מומחין נצריך דווקא מומחין לקבלת גר.³

ומ"מ העולה מדבריו בתירוצו הראשון שהמילה משפט יכולה ללמד רק לענין מנין הדיינים ולא לענין מומחין, ולדברי הרמב"ם הלא א"א לנתק ביניהם, כי גדר ב"ד הוא ג' מומחין, וא"כ כאשר מדובר כאן בג' שאינן מומחין א"א ללמוד את זה מ'משפט', כי שני התנאים הללו ילכו יחדיו ולא יפרדו!

כלומר, לדעת הרמב"ם היה צ"ל שבזמן שאין מומחין פקע דין ב"ד בקבלת גרים, וא"א לחלק אחד מהשני ולומר שיש הכ"ת שיש חיוב בשלושה ללא מומחין.

הרמב"ם (שם פ"ד ה"ג) כותב:

ואין סומכין סמיכה שהיא מינוי זקנים לדיינות אלא בשלושה והוא שיהיה האחד מהם סמוך מפי אחרים.

יש לשאול, מה כוונת הרמב"ם שאחד מהם צריך להיות סמוך, הלא אמרנו שצריך ששלושתן יהיו סמוכין כדי שיקרא ב"ד, ומה מועיל שרק אחד יהיה סמוך? כן הקשו המ"מ ועוד נו"כ.

³ דוגמא לדבר: קרבן שצריך להביא גר המתגייר, שלומדים מדכתיב 'לדורותיכם' שבימינו יכול להתגייר גם ללא קרבן, אע"ג שבזמן בהמ"ק ודאי שצריך קרבן, וה"ה לענין מומחין.

נראה דצ"ל, שמה שכתב הרמב"ם שתנאי בב"ד הוא ששלשתן סמוכין ומומחין היינו היכא דהם פועלים מכח ומתוקף ב"ד. אבל במקום שב"ד לא צריכים לבוא להשתמש בכוחם כב"ד, אלא רק נמצאים שם כי קבעה תורה שצריך לעשות את המעשה הנ"ל בפני שלושה - לא צריך שיהיו כולם סמוכים. כגון בחליצה או לסמיכת זקנים או לגירות, שבשלשת אלו המכנה המשותף שב"ד לא צריכים להשתמש בכוחם.⁴ ולכן בגירות צריך שיהיו רק שלושה ולא צריך שאף אחד מהם יהיה סמוך, וה"ה לחליצה. ולענין מסמך סבי אע"פ שצריך שיהיו שלושה בשביל לסמוך, אבל רק אחד מהם צריך להיות סמוך כדי שיוכל להעביר את הסמיכה לנסמך - 'סמוך מפי סמוך', וזו כוונת הרמב"ם הנ"ל.

***

הגמ' בקידושין (סב ע"ב) מביאה את מימרת רבי יוחנן שגר צריך שלושה כי 'משפט' כתיב ביה. התוס' שם שאלו, מדוע צריך שלושה, הלא בהודאות והלוואות כתוב משפט [משפט אחד יהיה לכם] ואעפ"כ די באחד שיכול לדון יחידי, ומדוע א"כ ברור לגמ' ש'משפט' מצריך שלושה?

ומתרצים, שאנו משווים גר דווקא לגזילות וחבלות שבהם צריך דווקא שלושה, דכיון דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא - לחומרא מקשינן.

אם נתבונן נראה, שהגמ' לא מעלה על דעתה לומר שגר מספיק אחד לקבלו כהודאות והלוואות, אלא היא מניחה כדבר פשוט שגזילות וחבלות הוא המקור ללימוד לגר.

והנה במסכת ר"ה (כה ע"ב) תנן בדין קידוש החודש: "ראוהו שלושה והם ב"ד יעמדו שנים ויושיבו מחבריהם אצל היחיד ויעידו בפניהם שאין היחיד נאמן ע"י עצמו", ובגמ' איתא בתוך הדברים בזה"ל:

סיפא איצטריכא ליה, דאין היחיד נאמן על ידי עצמו - דסלקא דעתך אמינא: הואיל ותניא דיני ממונות בשלשה, ואם היה מומחה לרבים - דן אפילו ביחיד, הכא נמי ניקדשיה ביחיד, קמשמע לן. - ואימא הכי נמי! - אין לך מומחה לרבים בישראל יותר ממשה רבינו, וקאמר ליה הקדוש ברוך הוא: עד דאיכא אהרן בהדך, דכתיב 'ויאמר ה' אל משה ואל אהרן אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם".

⁴ ובספר משנת רבי אהרן במסכת גיטין כתב, שבגרות מטרותו של הבי"ד לייצג את עם ישראל כביכול, להורות על קבלת הגר לתוככי עם ישראל ע"י נציגי העם.

ולכאורה יש לשאול, מדוע גבי קידוש החודש יש הו"א כזו שיספיק אחד כבהודאות והלוואות, ואילו לענין גרות אין הו"א כזו אלא ברור לגמ' דבעינן שלושה?

אמנם, לאור מה שאמרנו ניתן ליישב, שיש לחלק בין קידוש החודש לבין גרות: בקידוש החודש צריך מעשה ודיבור של בית הדין, שצריכים לומר 'מקודש מקודש' ולולי דבריהם החודש לא מקודש, ולכן יש הו"א לומר שכמו שבהודאות והלוואות אפשר לדון ביחיד גם כשעושה מעשה ומחייב לזה ומזכה לזה, כך גם ביחיד יוכל לקדש חודש דיש לו כח.

משא"כ לגבי גרות כיון שכל דין ב"ד הוא רק כגורם ייצוגי וכדו', א"כ לא שייך להקשות מהודאות והלוואות שיחיד יכול לדון, כי שם מדובר על אדם שעושה מעשה ב"ד, שבזה מספיק אחד מומחה, אבל בגרות שאין מעשה של ב"ד, היינו שכל הדין של שלושה זו גזיה"כ שצריך שלושה ולא פחות, אזי ודאי שאין מה להשוות להודאות והלוואות ולהפחית משלושה דיינים.

אלא שלפי דברי התוס' בקידושין ששאלו מדוע לא למדנו גרות מהודאות והלוואות ששם די באחד, מוכח לכאורה שהם הבינו שיכול להיות ב"ד גם באחד. א"כ עולה מדבריהם שהבינו דלא כהרמב"ם שאין גדר ב"ד פחות מג' [וכמו שביארנו שאחד שדן לא דן מתורת ב"ד אלא בתורת יחיד], אלא לשיטת תוס' יש גדר ב"ד גם ביחיד, שכך מוכח מהבנתם, דאם היו סוברים כרמב"ם היה להם ליישב שא"א ללמוד מיחיד מומחה כי אין לו גדר ב"ד ובגרות בעינן ב"ד!

ברם, דברי התוס' צריכים עיון ממקום אחר. תוס' בסוגיין (ד"ה דברי) הביאו את דברי הירושלמי אמר רבי יוחנן שנים שדנו אין דיניהן דין, ועוד הביאו ראיה מיבמות ששם לרבי יוחנן צריך דווקא שלושה בגרות וא"א לקבל גרים בפחות משלושה. לכן שאלו תוס', הלא רבי יוחנן סובר שאין עירוב פרשיות כרמי בר חמא, וא"כ מנין לו לומר שצריך דווקא שלושה לדון ושנים פסולים - הלא אם אין עירוב פרשיות די באחד לדון בהודאות והלוואות?

ויישבו, שגם למ"ד אין עירוב פרשיות צריך שלושה בהודאות והלוואות מקרא ד'משפט אחד יהיה לכם', וממילא גם לרבי יוחנן בעי שלושה בכל דיני ממונות, ולכן שנים שדנו אין דיניהם דין וגר בעי שלושה ככל משפט.

א"כ דבריהם סתראי נינהו, דהלא במס' קידושין ביארו התוס', שהסיבה שבגר צריך שלושה, משום שמקשים גרות דווקא לגזילות וחבלות כי לחומרא מקשינן, וא"כ

מדוע בסוגיא דידן לא יישבו כך את הקושיא מדין גרות - שהטעם שרבי יוחנן מצריך שלושה בגרות אע"פ שלא סובר עירוב פרשיות, היא משום שהוא מקיש גרות לגו"ח ולא להודאות והלוואות!

ועוד יש לשאול: יוצא מתירוצם אצלנו, שמהפסוק 'משפט אחד' לכ"ע בעינין שלושה גם בהודאות והלוואות ולכן מכאן לומדים שגר צריך שלושה, ד'משפט כתיב ביה', ובעי שלושה כמשפט. א"כ לרב אחא בריה דרב איקא שכנראה לא דורש 'משפט אחד' ללמד שבהודאות והלוואות בעי שלושה שהרי אמר שחד כשר, נאמר שבגר ג"כ מספיק אחד שידון אותו?! הלא לא אישתמיט שום תנא ואמורא לומר כן בכל התלמוד!

אלא נראה, שיש לחקור בדין 'בצדק תשפוט עמיתך' המלמד שיחיד יכול לדון בממונות, האם ביאור הדין הוא כפי שעולה מדברי הרמב"ם - דאין ב"ד פחות משלושה כלל, רק שיש חידוש שאחד יכול לדון אפילו לא בתורת ב"ד אלא כהוראת איסור והיתר שדי ביחיד שם.⁵ או שנאמר שהחידוש בפסוק 'בצדק תשפוט עמיתך' הוא שיש ב"ד של יחיד שכשר לדון בהודאות והלוואות בלבד, אע"פ שבגו"ח בעי דווקא ב"ד של שלושה.

נראה שהדבר תלוי בהבנת המקור שממנו נלמד שאחד כשר לדון. רש"י פירש (ג ע"א ד"ה מדאו), שלשיטת רב אחא אחד כשר לדון מקרא ד'בצדק תשפוט' - לשון יחיד, וסבר שאין עירוב פרשיות. שאלו תוס' (ד"ה ומדאו) מדוע תלה רש"י את דברי רב אחא בהבנה שאין עירוב פרשיות, הלא אם אין עירוב פרשיות אפילו בלי הפסוק של 'בצדק תשפוט' מספיק דיין אחד דמנין לך להצריך שלושה? לכן סברו תוס' שאפילו למ"ד עירוב פרשיות די באחד כי הפסוק 'בצדק תשפוט' ממעט את העירוב פרשיות.

האחרונים (ערוך לנר בסוגיין, תומים סי' ג סק"א, ועוד) מבארים שרש"י אינו יכול לסבור כתוס', משום שמהפסוק 'בצדק תשפוט' משמע שכל אחד יכול לדון, ואפילו אם אינו סמוך, ואם היה סובר רב אחא עירוב פרשיות כתוב כאן - אכן הפס' 'בצדק תשפוט' היה מלמד שדי באחד, אבל אותו אחד היה צריך להיות סמוך. לכן הוזקק רש"י לפירושו.

⁵ לא מצד המהות דן יחידי כמוהו כהוראת חכם, אלא מצד הגדרת הדין, שדי באחד. ועיי' לעיל בשיעור המבוא 'בין פסק דין להוראת חכם'.

לעומת זאת, התוס' הבינו, שאף למ"ד דחד נמי כשר מ'בצדק תשפוט' אותו אחד צריך להיות סמוך כי יש עירוב פרשיות.

וא"כ אפשר לתלות את החקירה הנ"ל במח' זו; לרש"י כאשר אחד יושב לדון אינו דן מתורת ב"ד, ולכן הוא לא צריך להיות סמוך כי הוא לא כב"ד אלא זה דין מחודש שיחיד יכול לדון. אבל תוס' סברו שיחיד מומחה דן בתורת ב"ד וממילא חייבים שיהיה מומחה כב"ד ממש.

ועפ"ז אפשר ליישב את הסתירה הנ"ל בתוס'. תוס' שאלו, דלמ"ד אין עירוב פרשיות כתוב כאן מדוע צריך בגר שלושה כב"ד הלא מצאנו שבהודאות והלוואות יש גדר משפט גם ללא ב"ד, ומדוע שלא נדמה גר להודאות והלוואות. וכאן לא שייך לתרץ שנלמד לחומרא בלבד ולא לקולא, כי כאן מבינים תוס' בהו"א שאחד שדן הוא לא דן בתורת ב"ד אלא בתורת הוראת יחיד, וא"כ הלא גם אחד שדן מוגדר כמשפט ולא כב"ד ומדוע שלא יהיה כך בגר. כלומר שבהו"א תוס' הבינו שהמילה 'משפט' לא מחייבת שיהיה כאן גדר ב"ד.

וע"ז תירצו תוס' שגם למ"ד שאין עירוב פרשיות למדנו מ'משפט אחד יהיה לכם' שכל משפט צריך להיות בגדר ב"ד, וממילא בגר שכתוב בו משפט צריך גם שיהיה ב"ד של שלושה. אלא שבקידושין שאלו תוס' - אע"פ שלמדנו שצריך גדר ב"ד בגרות מנין לנו לדמות גרות לב"ד של שלושה ולא לב"ד של אחד כבהודאות והלוואות? וע"ז תירצו דלחומרא מקשינן ולא לקולא, ולכן בעינן ב"ד של שלושה.